

MATINALS SEAS 2021-2022

Excursió dia 19 de desembre de 2021

L'AVENC DELS ESQUIROLS I LA COVA BONICA (ORDAL)

MUNTANYES DE L'ORDAL

Les muntanyes d'Ordal o serra d'Ordal és una serra que és compartida entre diversos municipis de la comarca de l'Alt Penedès, amb una elevació màxima de 653 metres (Puig d'Agulles). El seu nom el deu al poble d'Ordal, al terme municipal de Subirats. Aquesta serra s'estén de nord a sud, des dels municipis de Vallirana i Cervelló, al Baix Llobregat, passant per Gelida, Subirats i Olesa de Bonesvalls, a l'Alt Penedès. Es va declarar Espai Natural Protegit l'any 1992 i el 2006 es va incorporar a la xarxa Natura 2000 de Catalunya.

Aquest espai natural conserva moltes de les característiques del massís del Garraf i en constitueix la prolongació natural cap a l'interior, en contacte amb la depressió del Penedès. De manera general, aquests dos espais (el Garraf i l'Ordal) es podrien

Muntanyes de l'Ordal, fondo del Lledoner. Foto de Leonci Canals.

considerar com una sola unitat. L'existència, però, de trets diferencials prou notables entre l'un i l'altre justifica de considerar-los com a espais naturals individualitzats.

Per la seva situació geogràfica, més interior que el Garraf, el paisatge presenta caràcters particulars amb algunes

unitats no representades a les terres properes. Cal remarcar la diversitat de la vegetació rupícola, amb algunes espècies de notable singularitat, i també alguns fragments de vegetació humida de caràcter centreeuropeu, que contrasten manifestament amb la vegetació mediterrània dominant. S'ha de remarcar l'interès de la fauna invertebrada i, en especial de la cavernícola, amb nombrosos elements singulars.

La situació de l'Ordal, molt propera a importants àrees urbanes, determina en aquest Espai un cert grau de fragilitat i augmenta l'interès per conservar-lo.

El massís de l'Ordal és format per un sistema càrstic amb masses de calcàries mesozoiques i dipòsits de sediments marins, que donen cos a un relleu calcari ben característic.

A diferència del Garraf, els materials silícis més antics afloren amb més freqüència a l'extrem nord-est, en contacte amb la depressió del Llobregat-Penedès. Cal assenyalar l'interès edafològic dels sòls vermells relictos del peu de serra septentrional (Cervelló), que s'alternen amb loess i crostes calcàries.

Activitat humana

En aquest Espai hi tenen lloc algunes activitats extractives de roca calcària. D'altra banda, a les zones més baixes i planeres, s'hi cultiva la vinya i l'olivera. També s'hi porten a terme activitats silvícoles (boscanes).

Els usos turístics i recreatius també són força comuns com, per exemple, el trànsit rodat de motos de cros, trial i quads. L'Espai conté algunes carreteres que el travessen, així com pistes forestals d'accés a masies disperses pel territori i línies elèctriques.

Usos del sòl:

Bosc - 58,05 %

Vegetació arbustiva i herbàcia - 35,39 %

Terres agrícoles i àrees antròpiques - 6,53 %

Roques, tarteres, glaceres, coves - 0,01 %

Molleres i aiguamolls - 0,01 %

Vegetació i flora

A causa de la seva situació geogràfica, més interior que el Garraf, amb un clima xerotèric (mediterrani) no tan acusadament marítim i l'alternança més gran dels materials calcaris i silícis, el paisatge presenta caràcters particulars, amb algunes unitats no representades a les terres properes.

Gairebé la pràctica totalitat del territori s'ha d'incloure en el domini de l'alzinar litoral (*Quercetum ilicis gallo-provinciale*), tot i que l'alzinar climàtic hi és força rar i és substituït per comunitats secundàries com les brolles *Erico-Thymelaeetum tinctoriae* i *Cisto-Sarathamnetum catalaunici* o garrigues (*Quercetum cocciferae*), a part de les comunitats rupícoles casmofítiques i cormofítiques, calcícoles i silícícoles.

Cal assenyalar la presència en aquest massís d'alguns fragments de vegetació humida, de caràcter centreeuropeu, que contrasten singularment amb la vegetació mediterrània dominant. Així, per exemple, als fondals apareixen petits retalls d'avellanosa amb falgueres (*Polysticho-Coryletum*) i de gatelleda (*Carici-Salicetum catalaunicae*); i hi ha alguns obacs amb fragments d'alzinar i roureda amb boix, de caràcter molt més frescal que la resta de vegetació dominant. Cal remarcar també la importància dels matollars termòfils amb càrritx (*Ampelodemos mauritanica*) que s'hi presenten.

En conjunt, doncs, el paisatge vegetal és format per un mosaic de comunitats, amb una marcada diversitat florística. Cal assenyalar l'alt interès biogeogràfic de les comunitats rupícoles permanents pròpies dels relleixos rocosos. En aquestes comunitats hi ha diverses espècies molt notables per a la flora catalana, algunes de les quals no es troben enlloc més de Catalunya i fins i tot d'Europa. Aquest és el cas

de *Crassula campestris*, una petita planta herbàcia de caràcter paleotropical que té en aquest Espai la seva única localitat a Europa

Fauna

Les comunitats de vertebrats són les típiques d'aquest conjunt de serres litorals, amb espècies típicament forestals, com el teixó (*Meles meles*), i d'altres més de caràcter rupícola, com la xixella (*Columba oenas*). Hi figuren també algunes espècies com l'hortolà (*Emberiza hortulana*) o el trobat (*Anthus campestris*).

Tal com passa al massís del Garraf, cal subratllar l'interès de la seva fauna invertebrada i, en especial, de la cavernícola, amb nombrosos elements singulars. En aquest sentit, l'Espai conté lepidòpters interessants com ara *Euplagia quadripunctaria*.

Itinerari de la matinal

L'itinerari comença a la urbanització del Lledoner, on deixarem els cotxes. Caminarem pel fondo de l'Arcada on trobarem el Pont de l'Arcada, un magnífic pont natural de roca calcària que travessa el barranc. Una mica més avall trobarem un trencall que ens porta a l'avenc dels Topògrafs, de gran bellesa i amb una fondària

Pont de l'Arcada. Foto de Leonci Canals.

de 45 m. En el mateix indret s'hi troba l'avenc Font i Sagué, un pou de 100 m de fondària. Continuarem baixant pel fondo de l'Arcada i la riera d'Olesa de Bonesvalls fins a trobar un camí a l'esquerra que ens portarà al cim de Puig Bernat, on hi ha instal·lat el radar meteorològic de Vallirana. Continuarem per la pista que va per la carena del Serral del Cúpol fins a trobar a l'esquerra, un corriol de fort pendent que ens portarà fins a la part baixa dels boscos del Lledoner, Passarem per l'avenc dels Geòlegs, amb una gran boca d'accés a un pou ample i aeri de 23

m; la fondària total de l'avenc és de 30 m. Continuarem pel fondo del Lledoner fins a trobar un corriol a la dreta que ens portarà fins a l'avenc de la Verdor, que amb el seu pou de 32 m de fondària és tot un clàssic dels cursos d'iniciació a l'espeleologia. Continuarem pel corriol per acabar a l'avenc dels Esquirols, molt a prop d'on hem deixat els cotxes, que amb una profunditat de 184 m és un dels més importants de Catalunya. Si ens queda temps i ganes ens podem acostar amb els cotxes fins a la cova Bonica. És una cova coneguda des de temps immemorial on s'han fet diverses campanyes arqueològiques amb importants troballes del neolític.

Comentaris de les cavitats

Avenc dels Topògrafs (-45 m)

Aquest avenc es va trobar gràcies a una antiga explotació de sal de llop o calcita cristal·litzada, la qual es feia servir com a font als molts forns de vidre que hi havia per la zona. La mateixa circumstància la trobarem a l'avenc dels Esquirols. El pou d'accés té una entrada molt estreta, tot just t'hi passa el cos, i després d'un pou d'uns 7 m ens trobem una galeria molt bonica. L'avenc té un fondària total de 45 m i la primera referència que se'n té és del setembre de 1976.

Avenc dels Topògrafs. Foto d'internet.

Avenc Font i Sagué (-104 m)

És un dels avencs importants de Catalunya. És molt a prop de l'avenc dels Topògrafs. La boca, que també és estreta, dona pas a un pou de 102 m de fondària. Mossèn Marià Faura en el seu *Recull espeleològic de Catalunya* de 1909, fa esment d'un avenc de l'Arcada (sense aportar dades) i de l'avenc Mossèn Faura (atorgant-li els 110 metres de fondària sondejats l'any anterior). No va ser fins al 3 de setembre de 1911 que es feu la primera exploració encapçalada pel mateix Faura, decidint canviar-li el nom dedicant-lo al seu mestre i amic Norbert Font i Sagué, pare de l'espeleologia moderna a Catalunya, que havia mort l'any anterior.

Remuntant amb júmars l'últim tram del pou de 102 m de l'avenc Font i Sagué. Foto d'internet.

Avenc dels Geòlegs (-30 m)

Un clàssic dels cursos d'iniciació a l'espeleologia. Té una boca molt gran (10X6 m) que dona pas a un pou de 23 m de fondària. Mossèn Faura en el seu *Recull* (1909) fa esment d'un avenc que anomena avenc del Colom, li atorga 21 m de profunditat i no aporta cap més dada. L'abril de 1966, membres de la SIRE de la UEC de Sants parlen amb un pastor que els acompanya a un avenc de boca molt gran que anomena del Colom. Poques setmanes després van assabentar-se que el GEB l'havia explotat dos anys abans i l'havien batejat com avenc dels Geòlegs, nom amb el qual se'l coneix actualment.

Avenc dels Geòlegs. Foto de Leonci

Avenc de la Verdor (-32 m)

Un altre clàssic dels cursos d'iniciació a l'espeleologia. També té una boca gran (5x3 m) que dona pas a un sol pou de 32 m de fondària. Va ser explorat per primer cop l'estiu de 1908 pel Pare Adeodat Marcet, amic de Mossèn Faura.

Avenc de la Verdor. Foto de Leonci Canals.

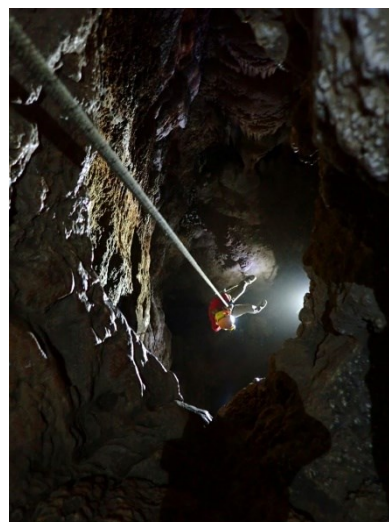
Avenc dels Esquirols (-184)

Amb els seus 184 m de fondària és l'avenc més fondo de les muntanyes de l'Ordal, el tercer del Garraf i de les muntanyes de l'Ordal i el sisè de tot Catalunya.

La primera referència que tenim és de M. Faura i Sans, en el seu *Recull espeleològic de Catalunya* (1909) on l'esmenta com una cavitat amb el nom d'avenc de la Sal de Llop, l'hi atorga 34 metres de fondària i explorat l'any 1908.

Ens trobem amb la mateixa història que a l'avenc dels Topògrafs. Una explotació de calcita cristal·litzada amb un pou de dues boques (forma d'U) i 23 m de fondària que durant els treballs d'extracció se'ls va obrir una esclatxa.

Les primeres campanyes d'exploració, però, no es porten a terme fins a l'any 1936 i 1937, quedant interrompudes per la Guerra Civil. L'exploració es va reprendre el 1950 fins als nostres dies.

*Baixant en ràpel el pou que va a parar a la sala de l'Orgue.
Foto de la UES.*

Cova Bonica (recorregut de 20 m)

Està constituïda per una única sala circular d'uns 20 metres de diàmetre amb columnes i colades. És un jaciment de la prehistòric i és especialment important per les restes trobades corresponents al Neolític Antic cardial. Va ser excavada per primera vegada el 1936 per J. de C. Serra-Ràfols, però els treballs arqueològics van ser interromputs per la Guerra Civil. L'any 2008, el Grup de Recerca del Quaternari de la Universitat de Barcelona, va reprendre les campanyes arqueològiques.

Cova Bonica. Foto d'internet.

Referències

Espeleoindex. <https://www.espeleoindex.com/>

ENP Muntanyes de l'Ordal.

<http://antlaformiga.org/publicacions/pdfs/documents/d169-juny-2016.pdf>

Viquipèdia